

Кавтиш О.П.

к.е.н., ст. викладач

Круш Н.П.

асистент, аспірант

ОБґРУНТУВАННЯ ДОЦІЛЬНОСТІ ФОРМУВАННЯ СТРАТЕГІЙ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

У статті розглянуто та проаналізовано стан інноваційної активності промислових підприємств національного господарства. Визначено основні проблеми, що перешкоджають її нарощенню. Запропоновано рекомендації щодо пошвавлення інноваційної діяльності промислових підприємств на основі формування та застосування стратегій інноваційного розвитку.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, промислові підприємства, технології, стратегія інноваційного розвитку.

Вступ. Одним з найбільш проблемних аспектів та вироблення дієвих засобів підвищення показників інноваційної діяльності є не лише державна політика, а й діяльність промислових підприємств національного господарства, оскільки вони виступають потужним носієм інноваційної активності: це джерело значної кількості раціоналізаторських рішень та інноваційних ідей, організаційних і маркетингових нововведень, провідні суб'єкти комерціалізації та трансферту інновацій.

Питанням інноваційної діяльності промислових підприємств присвячено значне число праць, серед яких слід виділити роботи В. Терехова, О.Собко, В. Александрова, Ю. Бажала, П. Беленького, А. Бодюка, А. Власової, В. Геєця, Н. Гончарової, М. Долішнього, Н. Краснокутської, С. Покропивного та ін. В той же час масштаби та рівень наукової проробки проблем активізації інноваційної діяльності вітчизняних промислових підприємств залишаються, на наш погляд, недостатніми. Незважаючи на значну кількість досліджень і публікацій щодо проблем інноваційної діяльності підприємств, окремі її аспекти залишаються досить дискусійними, а масштаби дійсної інноваційної діяльності незначними.

Постановка задачі. Метою статті є аналізи стану та динаміки інноваційної активності промислових підприємств національного господарства, виявлення основних тенденцій інноваційної діяльності промислового сектору, а також надання рекомендацій щодо її пошвавлення.

Результати дослідження. Статистичні та аналітичні дані свідчать, що у структурі національного господарства динаміка інноваційної активності промислових підприємств є нестабільною і досить низькою [1].

Динаміка діяльності промислових підприємств, що впроваджували інновації, показує, що переважно інноваційна активність останніх

зосереджена у сфері механізації та автоматизації виробництва, а от освоєння нової інноваційної продукції поступово скорочується у порівнянні з 2000 роком. Крім того, частка промислових підприємств, що впроваджували інновації скоротилась з 14,8 % у 2000 р. до 11,5 у 2010 р. [2].

Частка промислових підприємств, які впроваджували інновації протягом трьох останніх років у розрізі регіонів та типів інновацій свідчить, що загалом по Україні спостерігається дуже незначна тенденція до зростання обсягів виробництва інноваційної продукції (з 2006 по 2010 рр. з 9,9 до 10,6%), запроваджених інноваційних процесів (за аналогічний період з 9,6 до 10,6%), впровадження інноваційних інновацій (з 3,9 до 4,9%), а реалізація маркетингових інновацій – з 3,8 до 4,0%. У регіональному аспекті найпотужнішим є м. Київ, Івано-Франківська та Сумська обл., а найменш активними – Волинська та Чернігівська обл. [2]. Це свідчить про розпорошеність інноваційної діяльності промислових підприємств у регіональному аспекті з чіткою концентрацією навколо «головних» міст.

З огляду на види економічної діяльності частка інноваційно активних підприємств добувної промисловості становила 6,5%, переробної – 15,0%, з виробництва та розподілення електроенергії, газу та води – 11,8%. Значно більшою за середню в Україні була частка інноваційно активних підприємств серед підприємств із виробництва коксу та продуктів нафтоперероблення (33,3%), машинобудування (22,2%), хімічної та нафтохімічної промисловості (19,9%), металургійного виробництва та виробництва готових металевих виробів (14,4%) і серед підприємств із виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів (14,3%) [3].

Переважна більшість інновацій за означеними типами характерна для переробної промисловості, де частка інноваційної продукції за 2006-2010 рр. зросла з 11,5 до 12,2%, хімічної промисловості з незначним падінням показників за галуззю загалом – з 17,3 до 16,4%, машинобудування – з 18,6 до 20,9%. Найбільша кількість реалізованої інноваційної продукції характерна для промислових підприємств Донецької, Івано-Франківської, Харківської обл. та м. Києва, а найменша – для Запорізької, Закарпатської та Рівненської обл. Загалом у 2010р. інноваційну продукцію реалізували 964 підприємства на суму 33,7 млрд.грн. (3,8% загального обсягу промислової продукції). Найбільший її обсяг реалізували підприємства машинобудування –51,9% загального обсягу інноваційної продукції цих підприємств, підприємства з виробництва коксу та продуктів нафтоперероблення –39,2%, виробництва харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів – 18,6%, целюлозно-паперового виробництва та видавничої діяльності – 0,8 84,4%, а також хімічної та нафтохімічної промисловості –49,7% [3].

Аналіз структури та обсягів витрат на інноваційну діяльність свідчить, що на технологічні інновації у 2010р. 1088 підприємств витратили 8,0 млрд.грн. Із загального обсягу витрат переважна частка коштів витрачена на придбання машин, обладнання та програмного забезпечення – 5051,7 млн.грн. На придбання внутрішніх НДР – 818,5 млн.грн., зовнішніх НДР –

177,9 млн.грн., придбання інших зовнішніх знань – 141,6 млн.грн.; загалом на навчання та підготовку персоналу для розробки та запровадження нових або вдосконалених продуктів (процесів), діяльність щодо ринкового запровадження інновацій було витрачено 1855,7 млн.грн. Загалом відсоток коштів підприємств, витрачених на НДДКР в країнах ЄС становить понад 55%, в той час як в Україні цей показник з 2007 року (30,2%) скоротився до 26,2% у 2010 р. А питома вага цих витрат у ВВП становить в середньому 2,01% в ЄС (проти 1,85 у 2000 році), в той час як в Україні всього 0,82% (проти 0,96% у 2000 році) [3].

Понад 70% інноваційно активних підприємств здійснювали нововведення за рахунок власних коштів. Державну підтримку отримали 35 підприємств. Важливу роль для інноваційної діяльності 19 підприємств мали кошти інвесторів, у т.ч. кошти іноземних інвесторів – 11, вітчизняних інвесторів 12. Кредитами скористалися 36 підприємств. Загальна динаміка витрат у структурі загального обсягу фінансування інноваційної діяльності за джерелами показана на рис. 1.

Досить песимістичними є й показники придбання/передачі нових технологій в Україні та за кордоном. Так, в межах України всього було придбано 126 технологій у 2010 році (129 у 2009 році), а з-за кордону 52 технології проти 62 (2009 р.), з них найбільшу частку (48) становлять машини, устаткування та обладнання, а найменшу (4) – права на патенти, ліцензії, корисні моделі [3; 5].

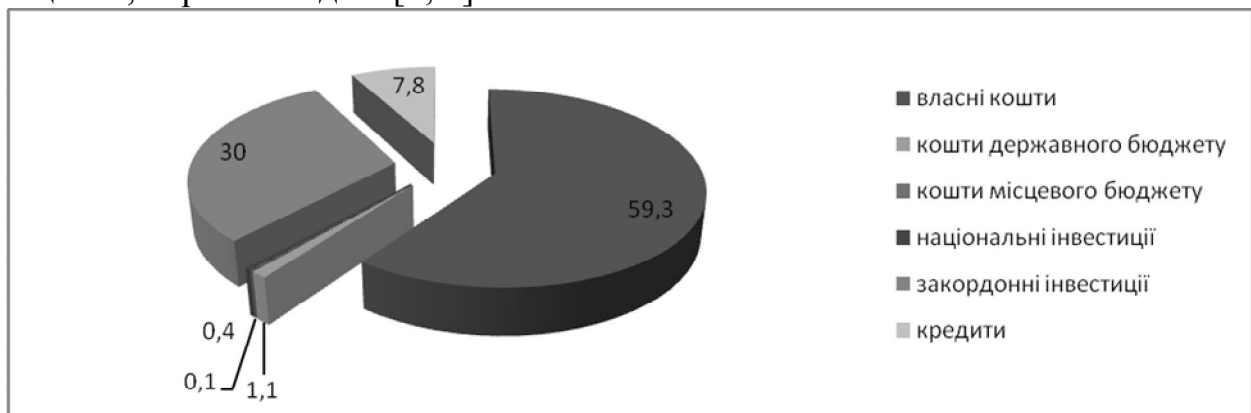

Рис. 1. Розподіл загального обсягу фінансування інноваційної діяльності промислових підприємств за джерелами, 2010 рік (побудовано за даними [2; 3])

Така ситуація щодо інноваційної активності промислових підприємств національного господарства, на нашу думку, викликана дією ряду внутрішніх та зовнішніх факторів впливу. До основних доцільно віднести: нормативні; соціально – демографічні; екологічні; гуманітарні; інформаційні; організаційно-управлінські; фінансово-економічні; техніко-технологічні; політичні; зовнішньоекономічні. Серед основних, як свідчить ряд аналітичних даних [5 - 10], переважають нормативні, політичні, фінансово-економічні фактори: нестабільність законодавства, наявність значних суперечностей у правовому полі; відсутність реальних податкових та

амортизаційних стимулів для активізації нових напрямків інновацій; бюджетні обмеження фінансування НДДКР; відсутність налагодженої інноваційної інфраструктури; нестійкі зв'язки між владою та бізнесом (кланово-олігархічний їх характер), нестачу власних коштів тощо.

В той же час, значна кількість науковців практично не досліджує стан та можливості застосування такого потужного інструменту підвищення інноваційної активності як організаційно-управлінський, де основою активізації інноваційної діяльності бізнесу виступають довгострокові стратегії розвитку. По суті, мова йде про взаємоузгодженість державних, галузевих, регіональних стратегій з корпоративними довгостроковими стратегіями, а останніх, в свою чергу, з бізнес та функціональними стратегіями розвитку, планами інноваційної активності за напрямками діяльності підприємства, за його структурними одиницями.

Так, у США, наприклад, стратегії розвитку на інноваційній основі використовує понад 40% великих підприємств. Вони застосовуються для оцінки стратегічного розвитку протягом 5-10 років з урахуванням стратегічних пріоритетів економіки. Подібна практика характерна для підприємств ЄС та Японії. На нашу думку, подібну практику повинні використовувати й вітчизняні підприємства.

За даними опитування Л. Федулової та О. Фомової, «...напрямами реалізації стратегічних планів підприємств через механізми інноваційної політики в основному є розгляд та реалізація дрібних інноваційних пропозицій, на жаль, недостатніх для підвищення інноваційної активності підприємства; вкладення інвестицій в ремонт і заміну зношених активів та вимушених інвестицій відповідно до вимог зовнішнього середовища з техніки безпеки, екологічних вимог, соціальних програм». Як з'ясувалося, на практиці розробка інноваційної стратегії покладається на доволі різні структурні підрозділи і не завжди контролюється її виконання [1, с. 104]. А більшість стратегій носить не стільки силовий, інноваційний, ринковий характер, скільки пристосування чи копіювання.

Внаслідок цього часто навіть при наявності коштів, ефективність їх інвестування в інноваційну діяльність є неефективною. А це, по суті, є наслідком відсутності чітких планів щодо реалізації інвестиційно-інноваційних проектів, їх розношеність, неврахування факторів впливу на їх результативність.

Висновки. Підвищення ефективності діяльності промислових підприємств в структурі національного господарства безпосередньо пов'язують з вирішенням проблем конкурентоспроможності їх продукції, що безпосередньо залежать від реалізації інноваційних процесів. В той же час, статистичні та аналітичні дані свідчать, що рівень інноваційної активності національних промислових підприємств знаходиться на досить низькій позначці.

Визначено, що для активізації інноваційної діяльності вітчизняних промислових підприємств необхідно здійснювати широкий комплекс заходів,

де основою покращення динаміки інноваційної діяльності повинно бути виявлення і застосування внутрішніх резервів компанії. Базою акумулювання та оптимального розподілу ресурсів, потенційних можливостей та резервів підприємства повинна бути чітко розроблена стратегія інноваційного розвитку та відповідне їй програмне забезпечення. На сьогоднішній день формування таких стратегій та відповідних програм проходить досить мляво, без сильної мотивації, а також несистемності врахування факторів впливу на діяльність підприємств. Більшість наявних стратегій носить характер пристосування та копіювання.

Саме тому за доцільне переходити до стратегій інноваційного розвитку за напрямками активізації, наступу, розширення ринкової ніші підприємства, виходу на зовнішні ринки; змінювати акценти розвитку з короткострокового планування до стратегічного, застосовувати моделювання та програмування у своїй діяльності, а також формування спеціальних інноваційно-інвестиційних підрозділів для розробки, управління та контролю за реалізацією інноваційних стратегій і проектів.

Перелік посилань

1. Федулова Л.І., Фомова О.А. Проблеми формування інноваційних стратегій корпоративних підприємств (за результатами опитування керівників корпоративних підприємств Хмельницької області) / Л.І. Федулова, О.А. Фомова // Український соціум. – 2009. - № 1 (28). [Електронний ресурс]. Режим доступу до статті: http://www.ief.org.ua/new_1.htm
2. Україна у цифрах 2010 : Статистичний збірник. / За редакцією О.Г. Осауленка. – К.: ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України», 2011. – 252 с.
3. Наукова та інноваційна діяльність в Україні : Статистичний збірник. / За редакцією О.Г. Осауленка. – К.: ДП «Інформаційно-видавничий центр Держстату України», 2011. – 282 с.
4. Жук М.В., Бородіна О.М. Інфраструктурне забезпечення інноваційного процесу в Україні // Актуальні проблеми економіки. – 2008. - № 8. – С. 66-71.
5. Кваша Т.К. Вплив креативності на соціально-економічний розвиток України в умовах глобалізації: Презентація аналітичної доповіді на офіційному сайті Українського інституту науково-технічної і економічної інформації [Електронний ресурс]. Режим доступу до презентації: www.uinte.kiev.ua/viewpage.php?page_id=296
6. Саліхова О.Б. Адресна державна підтримка як чинник стимулювання розвитку високотехнологічних виробництв в Україні / О.Б. Саліхова // Економіка і прогнозування. – 2011. – № 2. – С. 9 – 23.
7. Полохало В. Уряд олігархів та зубожіння вітчизняної науки / В. Полохало // Українська правда. – 2011. [Електронний ресурс]. Режим доступу до статті: www.pravda.com.ua/columns/2011/04/26/6140691/
8. Геєць В.М., Семиноженко В.П. Інноваційні перспективи України / В.М. Геєць, В.П. Семиноженко. – Х.: Константа, 2006. – 272 с.
9. Новий курс: реформи в Україні. 2010–2015. Національна доповідь / за заг. ред. В. М. Гейця [та ін.]. – К.: НВЦ НБУВ, 2010. – 232 с.
10. Тези доповідей бізнес форуму «Проблеми та перспективи розвитку інноваційної діяльності в Україні» // Наука та інновації. 2008. Т 4. № 3. С. 55–74.

Кавтыш О.П., Круш Н.П.

СОСТОЯНИЕ И ТЕНДЕНЦИИ ИННОВАЦИОННОЙ АКТИВНОСТИ ПРОМЫШЛЕННЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ НАЦИОНАЛЬНОГО ХОЗЯЙСТВА

В статье рассмотрено и проанализировано состояние инновационной активности промышленных предприятий национального хозяйства. Определены основные проблемы, которые препятствуют ее наращиванию. Предложены рекомендации относительно оживления инновационной деятельности промышленных предприятий на основе формирования и применения стратегий инновационного развития.

Ключевые слова: инновации, инновационная деятельность, промышленные предприятия, технологи, стратегия инновационного развития.

Kavtysh O.P., Krush N.P.

STATE AND TENDENCIES OF INNOVATIVE ACTIVITY OF INDUSTRIAL ENTERPRISES OF NATIONAL ECONOMY

The state of innovative activity of industrial enterprises of national economy is considered in the article and analysed. Basic problems that prevent to her increase are certain. Recommendations are offered in relation to the revival of innovative activity of industrial enterprises on the basis of forming and application of strategies of innovative development.

Keywords: innovations, innovative activity, industrial enterprises, technologies, strategy of innovative development.

Овчарова Л.П.

*науковий співробітник ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН
України»*

Бодеко В.П.

*мол.науковий співробітник Центру досліджень науково-технічного
потенціалу та історії науки ім. Г.М.Доброва*

СТРУКТУРНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПРОЦЕСУ В УКРАЇНІ

В статті проаналізовано тенденції інвестиційної діяльності в Україні, структурні особливості динаміки інвестицій. Виявлено основні чинники, що обумовлювали спрямованість інвестиційних процесів та розроблено пропозиції щодо стратегічних пріоритетів державної політики в інвестиційній сфері.